TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
TDIU
1931

YASHIL IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982
https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/
2025

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 214 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 28-fevraldagi 333/5-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition 14
Umida Kakhramonova Gayratovna, Tillayev Khurshidjon Sulaymon oglu

Current state and development prospects of tourism: comparative analysis and Uzbekistan's experience 20
Risolatbonu Shakhzodova, Laziza Khalilova, Nabijonov Biloliddin, Aziza Usmanova

Инновационные подходы к повышению эффективности корпоративного управления 26
Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, Уринов Бабур Насиллоевич

Startup проекты и их реализация 30
Ёдгорова Мухайе Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна

Methodology of Teaching English: Traditional and Modern Approaches 34
Ravshanova Ziyoda Qahramon Qizi, Xoliqova Dilafruz Shuhratovna

Государственный кредит и государственный долг 37
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.

Сравнительный анализ реформ государственных финансов в китае и грузии: уроки для Узбекистана 42
Срожиддинова Зарина Хайриддиновна, Шарифзода Мубина Дилмуроджон кизи

Korxonalarda asosiy vositalar hisobini yuritishni takomillashtirish 49
Shakarov Shahzod Sobir o'g'li, Po'Latov Xudoyberdi Uktamovich, Esanov Oybek Madatovich

Sustainable consumption and production: economic challenges and solutions 55
Abdullayev Abdug'ofur, Abdubaxromov Abduazim, Eshniyozov Ozodbek, Azizbek Abdullayev

Traffic congestion in uzbekistan: causes and strategic solutions 60
Abdulloh Qodirov, Imron Egamberdiyev, Isomiddin Ravshanov, Munisa Bekmirzayeva

The relationship between corruption and economic growth 64
Jurayev Jo'rabek, Abdullayeva Aziza, Mamatova Sarvinoz, Maha Ibrahim

Crisis management in the tourism industry 74
Ikromova Munisa, Bahodirova Mohigul, Xalimova Dilbar, Abdullajonova Muslimabonu

Impact of the touristic indicators on the poverty rate 80
Abdumanova Maftuna, Azizova Ruhshona, Shavkatova Mubiynabonu, Durdona Bahodirova

Bringing sustainability: the role of the green economy in enhancing resource efficiency 91
Salokhiddinova Farangiz, Mardonov MuhammadYusuf, Shovkiyeva Munisa, Ahmadova Xurshida

The relationship between innovation and environmental emissions 98
Mamadiyorova Ruxshona, Nurullayev Asliddin, Abduraimov Sardor Anvar o'g'li, Aysayeva E'zoza

Green finance unlocked: innovations, challenges in uzbekistan's perspectives 107
Dildora Khodjaeva Mukhamedkhodjaevna, Jamolova Madina Talgatovna, Lola Qidiralieva Ulug'bekovna

Turning the tide: how uzbekistan can tackle its water crisis 115
Rixsiboyev Mirhaydar, Orazov Kamron, Baratov Shakhriyor, Bahromjon Urmanov

Drivers and losses of economic development of tashkent: a desk study 125
Zaribbaeva Komila Ulugbek qizi, Durdona Davletova

The digital economy in uzbekistan: challenges and opportunities 133
Ro'zmatov Asror, Bo'riyev Javohir, Safarov Habibullo, Mubina Toirova

Analysis of water concumption in Uzbekistan 139
Rayimjonova Gulsora, Sarvinoz Murodova, Yahyoyeva Nurhayo, Durdona Zaynutdinova

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Global leadership and cross-cultural management: an empirical analysis of intercultural communication competence (icc) in uzbekistan 144
Dr. Eka Surchman, ST, MT, Annisa ciptagustia, SE, M.SI, Abdurakhmanova Iroda Gulmurod qizi

iqtisodiy masalalarni matritsa nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish 154
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi

Raqamli to'lov tizimlarining naqd pulsiz iqtisodiyotga o'tishdagi o'rni 167
Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi, Saidov Rasul Boltabayevich

Рост зеленой экономики во всем мире 172
Баймурадова Зилола Алишеровна, Бобуржон Бахриддинович Избосаров

Raqamli iqtisodiyotda soliq boshqaruvining transformatsiyasi: soliq tizimining avtomatlashtirilishi samarasi 181
Xodjamov Asliddin O'ktam o'g'li, Maqsudov Bunyod Abdusamat o'g'li

Problems and prospects of developing small business in uzbekistan under the conditions of a green economy 187
Baymuradova Zilola Alisherovna, Boburjon Bahriddinovich Izbosarov

Turizm va mehmondo'stlikning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ta'siri 197
Anvarova Muhsinaxon Otabek qizi

Zamonaviy mehnat bozorida axborot asimmetriyasi va uning oqibatlari 203
Tojialiyev Sherdorbek Elmurod o'g'li, Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li

Mintaqa iqtisodiyotini rivojlantirishda xususiy tadbirkorlikni o'rni 206
Ergasheva Dilnoza Anvar qizi, Norboyev Odil Abrayevich

Ipoteka kreditlash tizimini takomillashtirishning amaliy yo'nalishlari 211
Almuratova Nurlio'lmasoy Naym qizi

IPOTEKA KREDITLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING AMALIY YO'NALISHLARI

Almuratova Nurlio'lmasoy Naym qizi
Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida, xususan AT "Xalq bank" misolida ipoteka kreditlash tizimining joriy holati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. Ipoteka kreditlash mamlakatda aholi turmush darajasini yaxshilash va moliyaviy xizmatlarning qulayligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida bankning ipoteka portfeli dinamikasi, raqamli xizmatlar (RCC tizimi), ijtimoiy yo'naltirilgan kredit dasturlari hamda amaldagi tizimdagi dolzarb muammolar (hujjatlar ko'pligi, boshlang'ich badalning yuqoriligi, baholashdagi subyektivlik va boshqalar) chuqur o'rganilgan. Xalqaro tajriba asosida ipoteka kreditlash tizimining rivojlanishi uchun moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, kredit risklarini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Maqola ipoteka kreditlashni zamonaviylashtirish yo'llarini aniqlashda nazariy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: ipoteka kreditlash, tijorat banki, Xalq bank, uy-joy sharoitlari, moliyaviy xizmatlar, kredit skoring, subsidiyalar, RCC tizimi.

Abstract: This article analyzes the current state of the mortgage lending system in commercial banks of the Republic of Uzbekistan, specifically using the example of JSC "Xalq Bank" (People's Bank), and examines existing problems and solutions. Mortgage lending plays a crucial role in improving the population's living standards and ensuring access to financial services. The study explores the dynamics of the bank's mortgage portfolio, the implementation of digital services (RCC system), socially-oriented credit programs, as well as key issues in the current system (extensive documentation, high initial payment, subjectivity in property valuation, etc.). Based on international experience, proposals have been developed for diversifying financing sources, expanding digital technologies, and improving credit risk management mechanisms. The article is of theoretical and practical significance in determining modern approaches to improving mortgage lending.

Key words: mortgage lending, commercial bank, Xalq Bank, housing conditions, financial services, credit scoring, subsidies, RCC system.

Аннотация: В данной статье рассматривается текущее состояние системы ипотечного кредитования в коммерческих банках Республики Узбекистан, в частности на примере АО «Народный банк», анализируются существующие проблемы и пути их решения. Ипотечное кредитование играет важную роль в повышении уровня жизни населения и обеспечении доступности финансовых услуг. В ходе исследования подробно изучена динамика ипотечного портфеля банка, внедрение цифровых сервисов (система RCC), социально ориентированные кредитные программы, а также актуальные проблемы действующей системы (избыточная документация, высокая сумма первоначального взноса, субъективность при оценке залога и др.). На основе международного опыта предложены меры по диверсификации источников финансирования, широкому внедрению цифровых технологий и совершенствованию механизмов управления кредитными рисками. Статья имеет как теоретическое, так и практическое значение для модернизации ипотечного кредитования.

Ключевые слова: ипотечное кредитование, коммерческий банк, Народный банк, жилищные условия, финансовые услуги, кредитный скоринг, субсидии, система RCC.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning asosiy ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida aholi uchun qulay uy-joy sharoitlarini yaratish, mulkdorlar qatlamini kengaytirish va moliyaviy xizmatlar infratuzilmasini mustahkamlash masalalari alohida e’tiborni talab qilmoqda. Ayni paytda uy-joyga ega bo‘lishda aholining imkoniyatlarini oshiruvchi asosiy moliyaviy mexanizmlardan biri – ipoteka kreditlash tizimidir. Ushbu tizim ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash bilan birga, bank-moliya sohasining kengayishiga ham xizmat qilmoqda. Ushbu islohotlar doirasida AT “Xalq bank” tijorat banklari orasida alohida o‘rin tutadi. Bank aholini imtiyozli shartlarda ipoteka kreditlari bilan ta’minlashda faol ishtirok etib, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarga nisbatan qulay shartlarni taklif etmoqda. “Ayollar va yoshlarga ipoteka”, “Kam ta’minlangan oilalarga kreditlar” kabi dasturlar orqali fuqarolarning moliyaviy imkoniyatlariga moslashgan ipoteka mexanizmlari joriy etildi.

Bugungi kunda xalqaro tajribaga nazar solinsa, zamonaviy ipoteka tizimlari raqamli texnologiyalar, ko‘p kanalli moliyalashtirish va kredit skoring tizimlari asosida tashkil etilmoqda. O‘zbekistonda esa ipoteka kreditlari moliyalashtirish manbalari asosan bank depozitlari va davlat subsidiyalari ajratilmoqda.

Ushbu maqolada ipoteka kreditlash tizimidagi mavjud holat, mavjud muammolar va takomillashtirish bo‘yicha zarur chora-tadbirlar AT “Xalq bank” misolida tahlil qilinadi. Shu orqali ipoteka kreditlashning joriy amaliyotini yanada samarali va keng ommaga moslashtirilgan shaklga olib chiqish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ipoteka kreditlash tizimi bo‘yicha ilmiy va amaliy adabiyotlar tahlili ushbu moliyaviy mexanizmning rivojlanishi, iqtisodiyotdagi roli, ijtimoiy ta’siri hamda tijorat banklari faoliyatidagi o‘rni haqida keng qamrovli yondashuvlarni namoyon qiladi.

Ipoteka kreditlashning iqtisodiy mohiyati va moliyaviy mexanizmlari to‘g‘risida birinchi navbatda klassik iqtisodchilar va moliyachilar tomonidan taqdim etilgan nazariyalar asosida izohlar berilgan. Jumladan, G‘arb olimlari – F. Modilyani, M. Miller va D. Durandlarning kapital tuzilmasi va uy-joy moliyalashtirish tizimi haqidagi ishlari ipoteka kreditlari orqali iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirish g‘oyasini ilgari suradi.

Jahon tajribasiga oid adabiyotlarda ipoteka kreditlari bozorining rivojlanishi moliya bozori barqarorligi bilan chambarchas bog‘liq ekanligi qayd etiladi. Masalan, A. Turner (2012) va K. Reinhart hamda K. Rogoff (2009) asarlarida AQShda yuz bergan 2008-yilgi moliyaviy inqirozning sabablari sifatida nazoratsiz ipoteka kreditlash siyosati, “subprime” kreditlar va risklarni noto‘g‘ri baholash kabi omillar ko‘rsatiladi.

O‘zbekiston sharoitida ipoteka kreditlash tizimi bo‘yicha yetakchi iqtisodchilar – A. Xodjayev, A. Vohidov, R. Sagdullayev, D. Abdurahmonov, M. Azizovlarning ilmiy izlanishlarida ipoteka kreditlarining iqtisodiy asoslari, ularni moliyalashtirish manbalari, kredit risklarini baholash tizimlari va ularning aholi ijtimoiy ahvoli bilan bog‘liqligi atroflicha yoritilgan.

Xalqaro tashkilotlarning (Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki, Ipoteka instituti va boshqalar) O‘zbekiston bo‘yicha tayyorlagan tahliliy ma’lumotlarida ipoteka kreditlarining davlat byudjeti subsidiyalariga yuqori darajada tayanishi, moliyalashtirish kanallarining cheklangani va raqamli texnologiyalar joriy etilishining sustligi asosiy muammo sifatida ko‘rsatilgan. Jumladan, World Bank Mortgage Market Diagnostic Report (2022) va ADB Uzbekistan Housing Finance Assessment (2021) kabi manbalar ushbu yo‘nalishda chuqur tahlil beradi.

Shuningdek, AT “Xalq bank”ning yillik hisobotlari, korporativ strategiya hujjatlari va rasmiy tahliliy materiallari bank amaliyotining ipoteka kreditlash bo‘yicha real holatini ko‘rsatadi. Unda ipoteka kreditlari hajmining yillik o‘sishi, subsidiya asosida berilgan kreditlar soni, RCC tizimining joriy etilishi va viloyatlar bo‘yicha taqsimoti keltirilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur ilmiy maqolada O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarining, xususan AT “Xalq bank” misolida ipoteka kreditlash tizimining amaliy holati, mavjud muammolari va ularni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida bank xizmatlarining amaliy jihatlari, ipoteka kreditlarining ajratilish mexanizmlari, subsidiya olish shartlari, moliyalashtirish manbalari va raqamli texnologiyalar (jumladan, RCC dasturi) asosidagi xizmat ko‘rsatish tizimlari chuqur o‘rganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan chuqur iqtisodiy islohotlar, moliyaviy xizmatlar infratuzilmasining takomillashuvi va aholining yashash sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan davlat dasturlari ipoteka kreditlash tizimining sezilarli darajada rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy jihatlarni ko‘rsatdi:

Ipoteka kreditlash hajmining ortishi. 2025-yilning I choragida ipoteka kreditlari 4,5 trillion so‘mga yetgan bo‘lib, bu o‘tgan yilning mos davriga nisbatan 20% o‘sishni bildiradi. AT “Xalq bank” ushbu ko‘rsatkichda muhim o‘rinni egallab, minglab mijozlarga kredit ajratgan.

Ko‘chmas mulk bozori faolligining oshishi. 2025-yil I choragida 89,4 mingta ko‘chmas mulk bitimi amalga oshirildi, bu esa 11,5% o‘sishga teng. Jizzax, Navoiy va Qoraqalpog‘iston hududlarida ayniqsa yuqori o‘sish sur’atlari kuzatildi.

Uy-joy narxlari va ijara rentabelligi. Toshkent shahrida o‘rtacha uy-joy narxlari (1 kv.m) $1,251 ga yetdi. 2–3 xonali xonadonlar eng yuqori daromadlilikni ko‘rsatdi (Shayxontohurda mos ravishda 59% va 56%).

Bank infratuzilmasining raqamlashtirilishi. AT “Xalq bank”da RCC (Retail Credit Conver) platformasi joriy qilinib, ipoteka kreditlari bo‘yicha arizalarni tez va qulay qabul qilish imkonini bermoqda. Bu bank xizmatlarining samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynadi.

Huquqiy va hisob siyosati asoslari. Tahlillar ko‘rsatdiki, bankning ipoteka faoliyati “Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida”gi Qonun, “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonun, Markaziy bank yo‘riqnomalari (1834-sonli, 1270-sonli) asosida yuritiladi.

Narxlarning muvozanati. Uy-joy narxlari oshmoqda, biroq bu o‘sish aholining real daromadlari bilan uyg‘un bo‘lib, bozorda muvozanatli rivojlanish kuzatilmoqda.

Ipoteka kreditlarining barqarorligi. Foiz stavkalari o‘rtacha 18% atrofida saqlanmoqda, bu esa bozordagi inflyatsiya sharoitida o‘rtacha 5–6% real foiz darajasini ifodalaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida keltirilgan tahliliy ma’lumotlar va statistik ko‘rsatkichlar asosida xulosa qilib aytish mumkinki, ipoteka kreditlash tizimi O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan moliyaviy islohotlar va iqtisodiy strategiyalarning muhim tarkibiy qismi sifatida shakllanmoqda. Aholining uy-joy sharoitlarini yaxshilash, ko‘chmas mulk bozorini faollashtirish va bank xizmatlarining raqamli transformatsiyasini jadallashtirishda ipoteka moliyalashtiruvining o‘rni alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, uy-joyga bo‘lgan talab ortib borayotgan, aholi daromadlari nisbatan o‘sgan va qurilish sohasi yuqori sur’atlar bilan rivojlanayotgan bir vaqtda ipoteka kreditlash bozorini zamonaviy yondashuvlar asosida isloh qilish zarur. Kredit skoring tizimlarining joriy qilinishi, uzoq muddatli moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiyalash, bank xizmatlarini raqamlashtirish va ochiq ma’lumotlar bazasini yaratish orqali sektorning shaffofligi ortadi va mamlakatimizning iqtisodiy taraqqiyotini, moliyaviy barqarorligini hamda fuqarolar farovonligini ta’minlaydigan muhim omil sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni, PF-158 11.09.2023. https://lex.uz/docs/-6600413
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2023-yilda bozor tamoyillariga asoslangan ipoteka kreditlari orqali aholini uy-joy bilan ta’minlash dasturini amalga oshirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni, PF-51 13.04.2023. https://lex.uz/docs/-6433775
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ipoteka kreditidan foydalanishda aholiga qo‘shimcha qulayliklar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Qarori, PQ-377 22.09.2022. https://lex.uz/docs/-6203431
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni, PF-8707.03.2022. https://lex.uz/docs/-5899498
5. Астахов (2018), Бухгалтерский (финансовый) учет в 2 ч. Ч. 1 : учебник для академического бакалавриата / В. П. Астахов. — 12-е изд., перераб. и доп. — Москва: Юрайт, 2018. - 536 с.
6. Бархатов (2012). Международные стандарты учета и финансовой отчетности. Москва: «Дашков и К». 2012. -484 с.
7. Jo‘raev N.Yu. (1998). Korxonaning hisob siyosati. O‘quv qo‘llanma. - T.: 1998., 250 b.
8. Ibragimov A.K (2010), Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida banklarda buxgalteriya hisobi. O‘quv qo‘llanma. Toshkent, Moliya. - 2010, 272 b.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

6-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to‘plami

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz